

Təsviri sənət dərslərində şagirdlərin bilik və bacarığının qiymətləndirilməsi.

Orta məktəblərdə o cümlədən ibtidai siniflərdə təsviri incəsənətin tədrisi öyrəniləcək materialları şagirdlər tərəfindən hərtərəfli mənimsənilməsi prinsipi ilə aparılır. Şagirdlər öyrənilən hər bir nümunənin həm bədii estetik, həm də praktik əhəmiyyətini aydın şəkildə dərk etməli. Öz mənin inkişafındakı rolunu dəqiq müəyyənləşdirməlidir.

Şagirdlərin bildiklərinin hesaba alınması və qiymətləndirilməsi təsviri incəsənət fənni üçün də zəruri və əhəmiyyətli məsələdir.

Ümumitəhsil məktəblərdə bir qiymət normaları tətbiq olunsada təsviri incəsənət üzrə bilik və bacarığın hesaba alınması və qiymətləndirmənin düzgün şəkilinin bir sıra spesifik cəhətləri vardır. Hər şeydən əvvəl şagirdlərin bilik və bacarıqlarını düzgün hesaba alınması, və qiymətləndirilməsi böyük təlim tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir. Təsviri incəsənət dərslərində biliyi hesaba almaq və qiymətləndirmək müntəzəm və sistemli aparılmalıdır.

Şagirdlərin müvəffəqiyyətləri sinif jurnalına və gündəliyə yazılmalıdır. Lakin hər bir dərstdə bütün şagirdlərin qiymətinin sinif jurnalına və gündəliyə qeyd etmək dərsin səmərəli təşkilinə mənfi təsir göstərə bilər. Buna görə də hər dərstdə 8-10 nəfər şagirdin biliyini qiymətləndirərək sinif jurnalına və gündəliyə yazmaq kifayətdir.

Pedaqoji ədəbiyyatda təsviri incəsənət üzrə şagirdlərin biliklərini yoxlamaq 4 formada yoxlamaq qəbul edilmişdir.

1. İlkin yoxlama.
2. Cari yoxlama.
3. Dövrü yoxlama.
4. İllik yoxlama.

1. İlkin yoxlama əsasən müəllim siniflə təzə tanış olduğu vaxtda, dərslərin əvvəlində aparılır, və şagirdlərin rəsm etmə sahəsindəki bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədi daşıyır.

İlkin yoxlama məşqələrini rəsmetmənin müxtəlif sahələri-yaddaşa və təsəvvürə görə naturadan və mövzu üzrə, eləcə də dekorativ iş və incəsənət üzrə müsahibə dərsləri üzrə təşkil etmək olar. Belə yoxlama şagirdlərin təsviri fəaliyyətində nəzərə qarpan yaxşı və pis cəhətləri müəyyənləşdirməyə imkan verir.

2.Cari yoxlama təlim prosesində hər bir dərstdə müntəzəm aparılır.Bunu da iki formada:rəsmləri qiymətləndirmək və şifahi sorğu şəklində aparmaq olar.Lakin hər iki halda uşağın yazılı-jurnalda və gündəlikdə qiymətləndirilməlidir.Şifahi sorğu şagirdlərinrəsətməyə və təsviri incəsənətə dair nəzəri biliklərini öyrənmək üçün aparılır və bundan məqsədəuyğun istifadə edilməlidir.

Bəzi sinif müəllimləri rüb ərzində uşağın təsviri incəsənət üzrə fəaliyyətini nəzarətsiz buraxır,ancaq son 1-2 dərstdə şəkillərə tələsik qiymət yazı,bunu da rüblük qiymətinə köçürürlər.Şəkilləri təhlil etmədən verilən belə qiymətlər ya şişirdilmiş,yaxud da biliyi səviyyəsindən aşağı olur.Biliyi bu şəkildə hesaba alma uşaqların fərdi keyfiyyətlərinin,yaradıcı fəallığının artmasını və ya azalmasını izləməyə imkan vermir,müəllim şagirdin hansı qabiliyyətə malik olduğunu bilmir.

Müəllim gündəlik dərsv prosesində mümkün qədər qədər daha çox şagird qrupunun işinə nəzər saldıqda,hər birinə fərdi yanaşdıqda şagirdlərin bilik səviyyəsini,təsviri qabiliyyətini,bacarıq və vərdişlərini,onun fəaliyyətindəki nöqsanları dəqiq müəyyənləşdirə bilər.Jurnala müntəzəm,vaxtında və obyektiv yazılan qiymətlər isə,hər bir şagirdin təsviri fəaliyyətinin güzgüsüdür.

Müəllim hər bir dərstdə jurnalı açarkən şagirdlərin təsviri qabiliyyəti onun gözü qarşısında açılır.

3.Şagirdlərin biliyini dövrü hesaba almaq və qiymətləndirməkəsasən rüblər üzrə aparılır.Bu şagirdlərə verilən rübkük qiymətlərlə ifadə olunur.Lakin rüblük qiymət sadəcə orta hesabı qiymət kimi başa düşülməlidir.Burada şagirdin təsviri fəaliyyətinin əks olunmalıdır.Rrüblük qiymət verilərkən uşaqların sinifdən xaric və məktəbdən kənar təsviri fəaliyyəti,onların incəsənətə marağı və s. nəzərə alınmalıdır.

4.Biliyin yekun hesaba alınması və qiymətləndirilməsi isə illik qiymətlə ifadə olunur.Burada şagirdlərin il ərzində,rüblərdə aldıkları qiymətlə yanaşı,təsviri incəsənət məşqələrinə marağı,davranışı və s.nəzərə alınmalıdır.

Şagirdlərin təsviri incəsənət üzrə bilik,bacarıq və vərdişlərini düzgün qiymətləndirmək üçün ilk növbədə qiymət meyarlarını müəyyənləşdirmək lazımdır.

Aşağıdakı məsələləri qiymət meyarı kimi götürmək olar.

1.Həmən dərstdə qarşıya qoyulan məsələlərin həlli.

2.Şagirdlərin ümumi dünyabaxışının,bilik bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsini nəzərə almaq.

3.Rəsmətmə prosesində şagirdlərin yaradıcı inkişafını nəzərə almaq.

Fikirimcə şagirdlərin biliyini qiymətləndirərkən bu şərtləri gözləmək zəruridir.

Şagirdlərin işi iki şəraitdə qiymətləndirmək olar.Birincisi,həmin dərstdə qurtarmış və ya tamamlanmaq üzrə olan işləri təhlil edib həmin onda qiymətləndirmək(qiymət jurnalına və gündəliyə yazılır) ikincisi ilə növbəti dərsin əvvəlində,keçmiş dərse aid olan şəkilləri təhlil edib qiymətləndirmək.Hər iki halda şəkildəki nöqsan və yaxşı cəhətlər,onu aradan qaldırmaq yolları şagirdlərə aydın olmalıdır.

Şagirdlərin təsviri incəsənət dərslərinə münasibəti müəllimin dəqiqliyindən və həssaaslığından çox asılıdır.Müəllim uşaqların çəkdiqləri rəsmlərə diqqətlə yanaşmalı,şekillərin hamısına münasibət bildirməlidir.

Bəzən çox gözəl,məzmunlu,kompozisiya və ifadəliyinə görə dolğun şəkillər alınır.

Belə hallarda şagirdlərin fəaliyyətinə düzgün qiymət vermək üçün onların rəsmi nə dərəcədə başa düşmələrini müəyyənləşdirmək zəruridir.Təsadüfi qiymətlər(bəzən uşaqlara rəsmi valıdeyin və ya başqa adamlar çəkir) uşaqlarda lovğalıq,təkəbbürlük hissi yaradır və onların müəllimə olan inamını azaldır.

Müşahidələr göstərir ki,sınıf müəllimləri arasında təlimin məzmununa,uşaqların gələcəyinə zərər vuran bir ənənə mövcuddur.

Onlar şagirdlərə qiyməti əksər hallarda təsviri qabiliyyətə görə yox,özlərinin adlandırdığı kimi əsas fənlərdən qazanılmış müvəffəqiyyətə görə verirlər.Başqa sözləuşağ ana,riyaziyyat və s. fənlərdən yüksək qiymət alırsa təsviri incəsənətdən də kor-koranə həmin qiymət yazırlar.

Bəzən həmin rüb ərzində təsviri incəsənətdən bir məşqələ şəkil edilmədiyi halda,jurnalda bütün şagirdlərin qarşısında “4” və “5” qiymətlər yazılır.Əlbəttə bu cür təhsil alan şagirdlər gələcəkdə heç bir biliyə yiyələnmirlər,sənətdən xəbərsiz bədii zövqdən kəm bir şəxsiyyət kimi formalaşırlar.

Ümumitəhsil məktəblərində ibtidai siniflərdə şagirdlərin bilik və bacarıqlarına verilən əsas tələblər bunlardır;

Şagirdlər bilməlidirlər.

- Naturadan,portret,mənzərə janırları,mütanasiblik,simmetriya,rəng,işıq,kölgə haqqında anlayış.
- Azərbaycan xalqının məişət və mədəniyyətinin estetik əsasları haqqında illik məlumatlar.

- Dekorativ tətbiqi sənət nümunələri və onların əsas xüsusiyyətləri,haqqında ilkin məlumat.
- Forma və materialın əlaqəsini.əşyaların naxışlarla bəzədilməsini(zolaq,dairə,düzbucaqlı daxilində).
- Şəhər və kənd,dağ və meşə(park) mənzərəsinin hər birinə emosional münasibət.
- Rəsmdə əhval rühiyyəni ifadə üçün təsvir vasitələri(rəng,işıq,hərəkət)
- Təsvirdə üfüq xəttinin seçilməsinin əhəmiyyəti.
- Uzaqda olan əşyaların kiçilməsini.
- Müxtəlif növ 3-4 ağacın qurluşunu.
- Bir sıra rənglərin(sarı,yaşıl.narıncı,qırmızı,qəhvəyi,bənövşəyi vəs) adını və qarışdırılmasını.
- Quaş və akvarel rənglərlə işləmək üçün sadə üsullardan istifadə etməyi.
- Rənglərin ahəngdar uyurluğunu müəyyən etməyi,rəngləri hiss etməyi.
- Simmetrik formalı əşyaların təsviri prosesində ox xəttini tətbiq etməyi.
- Tərkibli rəngləri almağı.
- Vərəqin ölçüsündən asılı olaraq təsvir olunan əşyaların ölçüsünü müəyyən etməyi.
- Mövzu üzrə rəsmdə əsas ölçü,rəng və tona görə ayırmalı.
- Rəsmdə açıq və qapalı dərinliyinin verilməsini vermək.(plan,yaxın.uzaq,yuxarı,aşağı,daxilində,xaricində,arxa,döşəmə,divarl ar və s) hüdudlamalı.
- Ritm və simmetriyadan şüurlu istifadə etməklə naxışlar tərtib etməyi.
- Yüngül və yumşaq xəttlər çəkmək üçün karandaşla düzgün işləməyi.səhvləri düzəltmək üçün pozandan yerində istifadə etməyi.
- Yapma zamanı insan və heyvan fiqurlarını hərəkətdə verməyi.

Yeni məktəb islahatlarına görə şagirdlərin ballıq sistemlə təsviri incəsənət fənni üzrə qiymətləndirilməsi:

“5” qiymət

-İşin keyfiyyəti bədii tələblərə tam uyğun olmalıdır.

Şagird rəsmi qura bilir.Karandaş və fırça ilə rənglərlə işləməyi bacarır.III-IV siniflərdə,perspektiva,işıq-kölgə.kompanovka,kompozisiya qanunlarından rəsmi qurarkən istifadə edir.Əsas rəngləri və onların qarışdırılmasından alınan rəngləri bilir və istifadə edir.kiçik qüsurları görür və təkrar rəsm zamanı onları aradan qaldırır.

Naturadan rəsm,mövzu üzrə rəsm,dekorativ rəsm və rəssamlıq haqqında müsahibə terminlərini anlayır,göstərilən rəsm əsəri haqqında müəllimin köməyi olmadan fikir yürüdə bilir.Əsərin və onun müəllifinin adını deyir,rəsm xarakterik və ifadə vasitələrini düzgün müəyyənləşdirir.Əvvəlki dərslərdə keçirilən əsərlər barəsində dolğun və ətraflı məlumata malik olur.

“4” qiymət.

-Şagird rəsmi qurur,işıq-kölgə və digər rəsm qanunlarını əsasən bilir və istifadə edir.

Çəkdiyi rəsmlərdəki kiçik qüsurları görə bilir və sonrakı iş zamanı həmmən qüsurları aradan qaldırır.Rəsm qanunlarına aid keçilmiş materialları əsasən bilir.

Müsahibə zamanı göstərilən əsərin və onun müəllifinin adını əsasən bilir və əsər barəsində müəllimin köməyi ilə fikir söyləyir.

“3” qiymət.

Şagird rəsmi çəkə bilir,lakin qurmada rəngləmədə qüsurlar hiss olunur.Rəsm naturadan təhrif olunur,Rəsm qüsurlarını hiss edir,lakin aradan qaldıra bilmir.Göstərilən rəsm əsərini tanıyır.lakin müəllifini bilmir və ya əksinə rəsm xarakterini və işlənmə vasitələrini göstərə bilmir.

“2” qiymət.

Rəsm təhrif olunmuş formada çəkilir.Rəsm qanunları və icra vasitələri haqqında bilgisi yoxdur və icra edə bilmir.

Göstərilmiş rəsm əsərinin növünü,əsərin adını və müəllifin adını bilmir və ya cüzi təsəvvürü olur.

“1” qiymət.

-Şagird rəsmi tamamilə çəkə bilmir,qanunlar və icra vasitələri haqqında heç nə bilmir.

Göstərilən rəsm əsərini və müəllifini tanımır rəsm savadına dair dərslərdə keçirilənlər barədə heç bir təsəvvürü yoxdur.